

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД ЯК ОСНОВА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ІНЖЕНЕРІВ-ПЕДАГОГІВ ХАРЧОВОГО ПРОФІЛЮ У ВИЩИХ ПЕДАГОГІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Анотація. У статті розкриваються теоретичні аспекти компетентнісного підходу, як основи професійної підготовки майбутніх інженерів-педагогів харчового профілю у вищих педагогічних навчальних закладах з урахуванням вимог суспільства та ринку праці. Аналізуються компетентнісний підхід у професійній підготовці, як основна система вимог до організації процесу професійної підготовки висококваліфікованих фахівців у харчовій галузі, яка визначає практичний характер освіти, посилення ролі самостійної роботи студентів щодо вирішення завдань і ситуацій, які імітують соціально-професійні проблеми та структура понять «компетентність», «професійна компетентність» майбутніх фахівців у процесі їх професійної підготовки.

Ключові слова: компетентнісний підхід, інженер-педагог, професійна підготовка, професійна освіта, професійна компетентність, харчовий профіль, організаційно-педагогічні умови, вищі педагогічні заклади.

COMPETENT APPROACH AS THE BASIS OF PROFESSIONAL TRAINING OF FOOD TECHNOLOGY ENGINEERS IN PEDAGOGICAL INSTITUTIONS OF HIGHER EDUCATION

The article deals with the theoretical aspects of the competence approach as the basis of professional training of food technology engineers in higher pedagogical institutions due to the requirements of society and the labor market. The competency approach in professional training as the basic system of requirements for organizing the process of professional training of highly skilled specialists in the food industry is analyzed. It determines the practical approach of education, strengthening the role of students' independent work in solving problems and tasks, simulating social and professional problems as well as the structure of the concepts "competence", "professional competence" of future specialists in the process of their professional training. The essence of professional training of future engineers-teachers of the food profile in higher pedagogical educational institutions is considered. We believe that in the process of preparing future engineer educators, it is necessary to take into account the changes taking place in society, in the system of vocational and higher education. We define professional training on the basis of a competent approach as a system of requirements for the organization of the process of professional training of future specialists, which defines the practical content of education, strengthening the role of independent work of students in solving problems and situations that mimic the socio-occupational problems and form personal qualities for the purpose of their application. in the field of engineering and pedagogical activity, which is the result of professional competence of a specialist.

Key words: competence approach, engineer, professional training, professional education, professional competence, food profile, organizational and pedagogical conditions, pedagogical institutions of higher education.

Постановка проблеми. Модернізація системи освіти в Україні викликана процесами глобалізації, інтернаціоналізації світового господарства, інтеграції європейської спільноти, соціально-економічними та політичними змінами. Інтенсифікація життєдіяльності, нові соціально- економічні умови, динаміка змін на ринку праці спонукають до розробки, створення і впровадження в практику перспективних моделей підготовки конкурентоспроможних фахівців, здатних забезпечувати розвиток суспільства, усіх галузей господарства і сфери обслуговування.

На сучасному етапі вища школа, зокрема, педагогічні навчальні заклади, мають забезпечувати підготовку висококваліфікованих фахівців, здатних самостійно і творчо мислити. Вимоги до їхнього формування, як відображення існуючих соціальних процесів, зумовили сучасні тенденції реформування системи вищої освіти. Соціальне замовлення на фахівця педагогічної професії адекватно висуває нові вимоги до його підготовки.

У законах України «Про освіту» і «Про вищу освіту», в основних нормативно-правових документах і матеріалах Кабінету Міністрів України та Міністерства освіти і науки серед основних напрямів розвитку вищої освіти зазначаються: особистісна орієнтація вищої освіти; формування національних і загальнолюдських цінностей; постійне підвищення якості освіти; оновлення її змісту та

форм організації навчально-виховного процесу; запровадження нових освітніх та інформаційно-комунікаційних технологій. Цільові орієнтири підготовки фахівця, здатного після закінчення вищого навчального закладу (ВНЗ) якісно здійснювати професійну діяльність відповідно до вимог суспільства, визначають, що сьогодні необхідне формування такої особистості, яка спрямована на ґрунтовне та креативне вирішення професійних завдань, може виконувати свої обов'язки у сучасних умовах ринку праці, прагне до самовдосконалення і професійного зростання. Очевидно, виникла потреба у створенні умов для прояву індивідуальності людини, становлення нового стилю її життєдіяльності, формування у майбутнього фахівця умінь самостійно визначати способи здійснення професійної діяльності, що є ознакою його компетентності.

Особливо ці реалії позначаються на підготовці майбутніх інженерів-педагогів у галузі харчових технологій, професійна діяльність яких зумовлена вимогами суспільства та ринком праці. Нині професійно-технічні навчальні заклади, харчове виробництво та сфера обслуговування потребують висококваліфікованих інженерно-педагогічних працівників і робітників, які здатні використовувати знання і вміння у нестандартних ситуаціях, володіють комунікативною та технологічною культурою, відчують необхідність у постійному професійному зростанні.

Особливу увагу роботодавці звертають на професійні й ключові компетенції фахівців, а також на їхні особистісні й професійно важливі якості. З огляду на потреби сучасних навчальних закладів, підприємств, сфери обслуговування та роботодавця вища професійна освіта потребує значної модернізації та удосконалення навчально-виховного процесу, в якому має реалізовуватися компетентнісний підхід та освітня програма, яка б відповідала Закону України «Про вищу освіту».

Аналіз попередніх досліджень. Аналіз наукових досліджень свідчить, що розробка системи професійної підготовки у вищій школі, зокрема інженерно-педагогічної, висвітлені у працях В. Бажутіна, І. Бендери, Н. Брюханової, О. Коваленко, В. Ледньова, П. Силайчева, Г. Стайнова, В. Федосенка, М. Цирельчука та ін. Методичні основи формування професійної компетентності майбутніх інженерів-педагогів розроблені Р. Гуревичем, М. Лазаревим, П. Лузаном, Л. Тархан, Т. Хлебніковою, О. Щербак та ін.

Питання компетентнісного підходу вперше було розглянуто в педагогічних публікаціях у 80-х роках минулого сторіччя (Р. Бадер, Д. Мертенс, Б. Оскарсон, Дж. Рівний, А. Шелтен). У російській педагогічній літературі питання компетентнісного підходу і умови впровадження їх в освіту педагогів розглядали В. Байденко, Л. Берестова, В. Болотов, А. Вербицький, О. Денісов, Е. Зеєр, І. Зимня, Р. Ібрагимов, Н. Кузьміна, О. Ларіонова, А. Марков, В. Серіков, Р. Соломина, Ю. Татур, А. Хуторський та ін. Розвитку професійно-педагогічній компетентності присвячені роботи українських авторів Н. Бібік, Л. Ващенко, О. Локшина, О. Овчарук, Л. Паращенко, О. Пометун, І. Родігиной, С. Ракова, В. Бондаря, Н. Гузій, О. Дубасенюк, І. Зязюна, В. Кременя.

У дослідженнях вище зазначений науковців акцентується увага на реальних проблемах, які виникають в інженерно-педагогічній освіті, пропонуються шляхи їх вирішення, а саме: уточнення понятійно-категоріального апарату, розробка способів визначення професійних компетенцій, збагачення новими знаннями, вміннями та навичками змісту підготовки, застосування різних підходів з метою розширення спектру технологій навчання. Вони здатні покращити значення окремих показників, але позбавлені комплексності, значною мірою не впливають на загальні результати освітнього процесу.

Аналіз праць учених дав змогу констатувати, що недостатньо уваги приділялось розгляду процесу професійної підготовки майбутніх інженерів-педагогів харчового профілю у вищих педагогічних навчальних закладах на основі компетентнісного підходу.

Мета статті - Обґрунтувати актуальність компетентнісного підходу, як основи професійної підготовки інженерів-педагогів харчового профілю у вищих педагогічних навчальних закладах.

Виклад основного матеріалу. Професія інженера-педагога належить до складної групи професій, що функціонують одночасно у двох різнорідних системах – «людина – людина», «людина – техніка», «людина-виробництво» та їх модифікаціях. Інженер-педагог, крім підготовленості до педагогічної діяльності, має володіти спеціальними фаховими компетенціями.

Компетентнісний підхід у професійній підготовці – це система вимог до організації процесу професійної підготовки майбутніх фахівців, яка визначає практичний зміст освіти, посилення ролі

самостійної роботи студентів щодо вирішення завдань і ситуацій, які імітують соціально-професійні проблеми.

Компетентнісний підхід проголошується як одне з важливих концептуальних положень оновлення змісту освіти. «Компетентнісний підхід – це підхід, що акцентує увагу на результаті освіти, при цьому, як результат розглядається не сума засвоєної інформації, а здатність людини діяти в різних проблемних ситуаціях» [1]. «Мета компетентнісного підходу – забезпечення якості освіти» [1].

Особливе значення у вирішенні проблеми навчання у вищій професійній школі набуває компетентнісний підхід. Компетентність (лат. *competens* – відповідний, здатний) – володіння знаннями і уміннями, що дозволяють висловлювати професійно грамотні думки, оцінки. Під час дослідження професійної компетенції педагога А. Маркова зробила висновок, що професійна компетенція педагога – «це така діяльність вчителя, в якій на досить високому рівні реалізується педагогічна діяльність, педагогічне спілкування, виявляється особа викладача, в якому досягаються відмінні результати в навчанні і у вихованні учнів». [5]

Поняття «компетентність» пов'язане з поняттям «компетенція», під якою розуміють коло питань, в яких фахівець має бути компетентний, сферу діяльності, в якій він реалізує свою професійну компетентність. Компетенції, на думку І. А. Зимньої [4], як деякі внутрішні, потенційні, приховані психологічні новоутворення, знання, уявлення, програми (алгоритми) дій, системи цінностей і стосунків) виявляються у компетентностях людини. «Оскільки коло питань», в яких має бути компетентний фахівець (тобто, його компетентність) широке і неоднорідне, то в структурі професійної компетентності прийнято виділяти різні компоненти, тобто компетенції.

Якщо розглядати діяльність сучасного інженера-педагога в цілому, то вона має здійснюватися ним у двох основних взаємопов'язаних напрямках – інженерному та педагогічному. Крім того, професійно-практична підготовка майбутніх інженерів-педагогів саме харчового профілю має низку особливостей, пов'язаних із вимогами галузі. Специфіка навчання сучасних інженерів-педагогів харчового профілю передбачає в процесі виконання кваліфікаційних робіт за освітніми ступенями «бакалавр», «магістр» та різних проектів вирішення виробничих завдань.

У зв'язку з цим застосування компетентнісного підходу, як основи професійної підготовки інженерів - педагогів у вищих педагогічних навчальних закладах вимагає відповідного корегування мети, змісту та очікуваних результатів професійної підготовки та їх формування у комплексному й інтегрованому вигляді змін у професійній діяльності з урахуванням вимог суспільства та ринку праці

Узагалі, модель професійної підготовки майбутніх інженерів-педагогів, заснована на компетентнісному підході, не обмежується вузькопрофесійною сферою застосування результатів освіти та поєднує не тільки професійну кваліфікацію майбутнього фахівця, що визначається системою знань, умінь і навичок, а й певні особистісні якості й системно сформовані універсальні вміння та здібності, які в сучасній міжнародній практиці визначаються як ключові компетенції.

Якщо знаннєвий підхід спрямовано на формування у майбутніх інженерів-педагогів системи знань, умінь і навичок щодо виконання зазвичай типових видів професійної діяльності в стабільних умовах, то реалізація компетентнісного підходу забезпечує сформованість у випускника соціально-професійної компетентності як інтегрованого результату освіти.

Набуття професійної компетентності сприяє більш ефективному вирішенню професійних, соціальних, особистісних проблем у нестабільних умовах і виявляється у здатності майбутнього фахівця виконувати не тільки типові завдання, але й вирішувати завдання високого ступеня складності та невизначеності, керувати гнучкими, міжгалузевими проектами.

Професійна компетентність виявляється в особистісній спрямованості, постійному прагненні й готовності до професійного росту та досягнення більш якісних результатів праці. Кваліфікація має доповнюватися ціннісно-смысловими, морально-вольовими, діяльнісними характеристиками майбутнього фахівця й трансформуватися в компетентність – комплекс універсальних знань і досвіду, що дозволить вирішувати широке коло питань і реалізовувати сферу повноважень у професійній, соціальній та інших сферах.

На нашу думку, одним з основних факторів, які впливають на формування професійної компетенції інженерів педагогів у процесі їх підготовки у педагогічному ВНЗ є організаційно-педагогічні умови. Формування професійної компетентності в інженерів-педагогів у галузі харчових технологій у процесі вивчення фахових дисциплін буде ефективним за умови реалізації фундаментальної практичної їх підготовки.

У змісті професійної підготовки інженерів-педагогів харчового профілю на засадах компетентнісного підходу набуває значного підсилення практичний, міжпредметний, прикладний аспекти

освіти, що досягається в основному не за рахунок нових навчальних предметів, збільшення обсягу дисциплін та кількості годин, а за рахунок оновлення їх змісту на посилення діяльній складовій. Вище зазначене передбачає залучення до змісту навчання проблемних ситуацій та завдань, способи й технології розв'язання яких відповідають майбутній професійній діяльності.

Складники професійної компетентності не можливо ефективно сформувати у межах традиційних лекційно-семінарських форм на основі трансляції знань, умінь і навичок. У зв'язку з цим самостійна робота студентів, організована за логікою їхньої майбутньої професії, має стати домінуючим складником професійної підготовки майбутніх інженерів-педагогів. На це мають бути спрямовані всі види навчальної діяльності, передбачені навчальними планами і освітніми програмами.

Крім того, формування професійної компетентності вимагає широкого використання в освітньому процесі ВНЗ технологій, що сприяють залученню майбутніх інженерів-педагогів до набуття та управління знаннями, накопичення досвіду самостійного вирішення різноманітних завдань.

Так, в процесі підготовки інженерів-педагогів харчового профілю у вищих педагогічних навчальних закладах, можуть застосовуватися різні технології навчання, зокрема:

- технологія навчання як навчального дослідження, у процесі якого студенти здійснюють розумові дії (аналіз, синтез, узагальнення, класифікація, систематизація, перевірка достовірності даних тощо), на основі чого у них формуються інтелектуальні здібності та дослідницькі вміння [2].

- метод проектів, який носить прикладний міждисциплінарний характер, а зміст і способи виконання проектів відповідають змісту і технологіям майбутньої професійної діяльності в галузі харчових технологій.

- ігрові технології, у межах яких майбутні інженери-педагоги беруть участь у ділових, рольових, імітаційних іграх, що моделюють професійні проблеми і завдання, реалізують ролі й функції, відповідні соціальному контексту майбутньої професії.

Застосування вказаних технологій у процесі підготовки інженерів-педагогів у вищих педагогічних навчальних закладах на основі компетентнісного підходу на нашу думку забезпечить: проблемно-дослідницький характер навчального процесу, його прикладну та професійну спрямованість, активізацію та збільшення частки самостійної роботи студентів, залучення їх до вирішення навчально-соціальних завдань і ситуацій, що імітують професійні та соціальні проблеми і види діяльності.

Висновки. Отже, у статті розглянуто сутність професійної підготовки майбутніх інженерів-педагогів харчового профілю у вищих педагогічних навчальних закладах. Вважаємо, що в процесі підготовки майбутніх інженерів-педагогів необхідно враховувати зміни, що відбуваються в суспільстві, у системі професійно-технічної та вищої освіти. Визначаємо професійну підготовку на основі компетентнісного підходу, як систему вимог до організації процесу професійної підготовки майбутніх фахівців, яка визначає практичний зміст освіти, посилення ролі самостійної роботи студентів щодо вирішення завдань і ситуацій, які імітують соціально-професійні проблеми та формують особистісні якості з метою застосування їх у галузі інженерно-педагогічної діяльності, що і є результатом професійної компетентності фахівця.

Список використаних джерел:

1. Байденко В.И. Компетентностный подход к проектированию государственных образовательных стандартов высшего профессионального образования (методологические и методические вопросы) / В.И. Байденко. – М.: Исслед. центр проблем качества подготовки специалистов, 2005. – 114 с.
2. Брюханова Н. О. Концептуальні положення проектування системи педагогічної підготовки майбутніх інженерів-педагогів / Н.О. Брюханова // Проблеми інженерно-педагогічної освіти : зб. наук. пр. / Укр. інж.-пед. акад. – Х., 2012. – Вип. 34–35. – С. 8–13.
3. Зеер Е. Ф. Компетентностный подход как методологическая позиция обновления профессионального образования / Е. Ф. Зеер // Вестник учебно-методического объединения по профессионально-педагогическому образованию. Екатеринбург: Изд-во РГППУ, 2005. Вып. 1 (37). – С.5.
4. Зимня И. А. Ключевые компетенции новая парадигма результата образования / И. А. Зимняя // Высшее образование сегодня. – 2003. – № 5. – С. 34-42.
5. Маркова А. К. Психология профессионализма / А. К. Маркова. –М. : Международный гуманитарный фонд "Знание", 1996. – 308 с.
6. Татур Ю.Г. Компетентность в структуре модели качества подготовки специалиста / Ю.Г. Татур // Высшее образование сегодня. – 2004. – № 3. – С. 20 – 26.
7. Шадриков В.Д. Новая модель специалиста: инновационная подготовка и компетентностный подход / В.Д. Шадриков // Высш. образование сегодня. – 2004. – № 8. – С. 26 – 31.